

Történetíró vagy politikus?

Bevezető a »Hóman Bálint utolsó évei [1945–1951]« c. munkához

A fölöttet kérdésre választ akképpen is adhatunk, hogy történész lehet politikus is. Politikus, mégpedig úgy, hogy végiggondolja a társadalomnak, nemzetnek sorsát, történelmét, s politikusi létét ehhez igyekszik igazítani, politikusi döntései ekképpen hozza meg. S jöhet egy pillanat, mikor úgy kell döntenie: nem tovább... Vagy úgylis: „tudok segíteni? Tenni ezért, hogy tragédia ne legyen?”

Hóman Bálint 1918-tól levelező, 1929-től rendes tag az Akadémián, 1925–1931-ig a Pázmány Péter Tudományegyetem tanára, a középkori magyar történelem ismereteivel, kütfőivel gazdagítja a hallgatókat. De nem csak az egyetemen tanulókat, hanem az olvasó nagyközönséget is.

Több, a történelemírásunk történetét elemző munkáján kívül – *A forráskutatás és forráskritika története* (Bp., 1925), *Történetírás és forráskritika* (Bp., 1938) – a magyarországi gazdaság- és köztörténetet összefoglaló munkái is jelentősek: *Magyar városok az Árpádok korában* (Bp., 1908), *Magyar Pénztörténet 1000–1325* (Bp., 1916), *Magyar Történet középkori része (1458-ig)* (Bp. 1928–34, bővített kiadásai: 1935, 1936, 1938, 1941, 1943), *Szent István* (Bp., 1938), *Hunyadi János* (Bp., 1940), illetve szerkesztőként Kerényi Károllyal és Szekfű Gyulával közösen az egyetemes történet monografikus összefoglalása.

Bizton állíthatjuk, hogy Hóman Bálint mint szaktudós, tanár, a magyar történetírás nem feledhető szakembere, tudósa.

Mint politikus?

Hóman Bálint *döntött*. 1942. július 3-án lemond miniszteri tisztségéről, s – képviselőségét megtartva – a Magyar Nemzeti Múzeum és a Teleki Pál Tudományos Intézet elnöki tisztjét látja el. De Hóman Bálint igazán már nem tud visszatérni tudományos tevékenységéhez. Egyik legjobb ifjúkori barátjával és tudóstársával, Szekfű Gyulával is megromlik kapcsolata. Szekfű levélváltásuk során szemére veti politikai szerepvállalását.

Nem tagadható, hogy Hóman Bálint mint a kormány tagja a háborúba való belépés mellett szavazott. Minden bizonnyal nem döntött helyesen akkor sem, amikor (már tényleges politikai funkciójáról lemondva) követte a képviselőházat Sopronba. Bár ott is igyekezett saját lelkiismeretének megfelelni. Ugyanakkor lemondását miniszteri tisztségéről a háború megismert borzalmi motiválták. És mint nemzeti múzeumi és Teleki intézeti elnök a nehéz időszakban igyekszik mindent elkövetni a magyarországi kulturális javak és a hozzá közel állók, a segítségért hozzá fordulóknak védelmében.

Döntött valamiért, valami mellett. Minden bizonnyal ő is korának szülötte. Minden bizonnyal őt is befolyásolta a tanulmányainak, illetve a tanulmányai során bekövetkezett hatások. Hogy mégis másként döntött, mint volt középiskolái

osztálytársai, vagy egyetemi tanulmányai során szerzett barátai?... S miért lesz három középiskolás „fasori gimnazista” Lukács György, Benedek Marcell és Hóman Bálint életútja oly más, ennyire különböző? És egyáltalán – felmerül bennem a kérdés Hóman Bálint tragikus életútját végiggondolva – lehet-e, szabad-e, kell-e egy történésznek politikussá lennie?

A választ talán megtalálhatjuk tanítványom forráskiadványában. Úgy gondolom, hogy e lassan *majd egy évtizede* elkészült munkával egy, a történetírásunkban létező fehér foltot igyekeztünk betölteni. Természetesen nem teljesen. Akik e munkát kezükbe veszik, így vagy úgy, de sok mindent *végig kell, hogy gondoljanak*.

Ha ez így lesz, *Horváth László Béla* jelentős mértékben járult hozzá történetírásunk történetének föltárásához, egy soha nem feledhető történetíró utolsó éveinek bemutatásával.

Hóman Bálint a népbíróági tárgyaláson. ...
Áldor Péter rajza, *Képes Figyelő*, 1946. március 23.